

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

ASKERİ ÖĞRENCİ

MUSTAFA KEMAL'İN NOTLARI

(ARŞİV BELGELERİNİN IŞIĞINDA)

Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER

ANKARA, 2000

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	02
ÖNSÖZ	03
I. GİRİŞ	04
II. SELANİK ASKERÎ RÜŞTİYESİ	11
III. MANASTIR ASKERÎ İDADİSİ	14
IV. HARP OKULU	19
V. HARP AKADEMİSİ	26
VI. KÜNYE BİLGİLERİ	35
KAYNAKLAR	38
BELGELER	42

ÖNSÖZ

Devletimizin kurucusu ve "*çağdaş Türkiye*" idealinin bayraklaşan sembolü Mustafa Kemal Atatürk'ün gerek hayatını, gerekse düşüncelerini konu alan araştırmaların son yıllarda ciddi bir artış gösterdiği görülmektedir. Şüphesiz yapılan araştırmaların çokluğu, bu büyük insanın hayatı ile ilgili bilgilerin ve düşüncelerinin geniş kitlelere ulaştırılması bakımından sevindirici bir gelişmedir. Fakat Atatürk, "*doğru*" anlaşılıp, kitlelere "*doğru*" anlatılmalıdır. Bunun için de çalışmaların "*doğru*" ve "*sağlam*" kaynaklara dayandırılması büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmada, Kara Harp Okulu Komutanlığı Arşivi (Ankara) esas alınarak, Mustafa Kemal Atatürk'ün biyografisi, özellikle öğrenim hayatı aydınlatılmaya çalışılmıştır. Onun bulunabilen notları kamuoyumuzun istifadesine sunulmuştur.

Araştırmanın kitap haline gelişinde gösterdikleri yakın ilgiden dolayı, Hocam Sayın Prof. Dr. Azmi SÜSLÜ ve Sayın Dr. Hüsamettin YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER
Ankara, Haziran 2000

I. GİRİŞ

Atatürk'ün öğrencilik hayatına ait, şimdiye kadar ciddi anlamda bazı önemli çalışmalar yapılmış bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında, özellikle Merhum Faik Reşit UNAT tarafından yapılanlar, hem ilk olmaları, hem de Kara Harp Okulu Arşivi'ndeki Künye ve Numara Defterlerine istinaden yapıldıkları için önem arz etmektedir. İkinci olarak, uzun yıllar Kara Harp Okulu'nda Siyasi Tarih Öğretim Üyesi olarak görev yapan ve Harp Okulu Tarihi ile Atatürk'ün Harbiye'deki öğrenim hayatını Kara Harp Okulu Arşivi'ndeki defterlere ve diğer belgelere dayanarak araştıran Merhum Emekli Öğretmen Albay Dr. Tahsin ÜNAL'ın çalışmaları önem taşımaktadır. Kara Harp Okulu Arşivi'nde çalışan ve Atatürk'ün okuduğu dönemde askeri öğrenim kurumlarını, akademik bir çalışma olarak yürüten ve bunu da yayımlayan Harp Okulu Siyasi Tarih Öğretim Üyesi Emekli Öğretmen Albay Dr. Yusuf ÇAM'ın, özellikle Numara Defterlerine dayanarak yaptığı çalışması, bir bütün olarak ilk olma özelliğini hala muhafaza etmektedir.

Atatürk'ün özellikle askeri öğrencilik yıllarına ait notları konusunda yapılan bunlar ve diğer önemli araştırmalar yayımlandıkları yıllara ve içeriklerine göre şu şekildedir:

Faik Reşit UNAT, 1953 yılında yayınlanan araştırmasında¹, M. Kemal'in Selanik Askeri Rüştiyesi 4ncü Sınıf; Manastır İdadisi 2nci Sınıf, 3ncü Sınıf; Harbiye 2nci Sınıf, 3ncü Sınıf derslerini, notlarını ve sınıf içindeki başarı durumunu vermiştir.

Faik Reşit UNAT, 1964 yılında yayınlanan ve öncekine göre daha geniş kapsamlı olan araştırmasında² ise, yukarıdaki bilgilere ilave olarak M. Kemal'in Harbiye Künye Kaydını vermiş; çalışmanın eki olarak, Harp Okulu Arşivi'ndeki Künye ve Numara Defterlerinden M. Kemal'in Künyesinin yer aldığı sayfanın, Manastır İdadisi 3nü Sınıf, Harbiye 3nü Sınıf ile Akademi "Mezuniyet" notlarını (gerçekte 2nci Sınıf notları) içeren Numara Defterlerinin ilgili sayfalarının klişesini EK-2, 3, 4, 5 olarak yayınlamıştır.

¹ F. R. Unat, "Atatürk'ün Öğrencilik Hayatına Ait Bazı Notlar", **Devrim Gençliği Dergisi**, Sayı: 17 (Ank., Kasım 1953), s. 10-11.

² F. R. Unat, "Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştği Devrin Milli Eğitim Sistemi", **Türk Tarih Kurumu Atatürk Konferansları C:1.**, Ank., 1964, s. 71-89. Makalenin sonunda biri fotoğraf, dördü klişe 5 adet EK yer almaktadır.

Dr. Tahsin ÜNAL, Kasım 1964'te yayınlanan önemli makalesinde³, hem Harp Okulu'nun tarihi, hem de Mustafa Kemal'in, Manastır İdadisi 3ncü Sınıf, Harbiye 1nci Sınıf, 2nci Sınıf ve 3ncü Sınıf derslerini, başarı durumunu ve bazı künye bilgilerini Harp Okulu Arşiv Belgelerine ve Salnamelere dayanarak vermiştir.

Atatürk'ün özellikle Biyografisi ile bazı kişilik özellikleri hakkında önemli çalışmalara imza atmış olan değerli araştırmacı Sadi BORAK önce 1972 yılında⁴, sonra da 1983'te yayınlanan⁵ eserlerinde; F. Reşit UNAT ve Tahsin ÜNAL'ın yukarıda zikredilen çalışmalarındaki bilgileri aktarmıştır. Sayın BORAK, A. Fuat CEBESOY'un eseri gibi bazı hatıraları da kullanmıştır.

Ömer Sami COŞAR, Atatürk'ün biyografisi hakkında hazırlanmış en iyi çalışmalardan biri olan eserinde⁶, özellikle F.

³ T. Ünal, "Harp Okulu Tarihi ve Mustafa Kemal", **Türk Kültürü D.**, sayı: 25 (Kasım 1964), s. 32-40.

⁴ S. Borak, **Atatürk ve Edebiyat**, 2. Baskı, İst., 1998, s. 11-19.

⁵ S. Borak, **Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları (1899-16 Mayıs 1919)**, 2. Baskı, İst., 1998, s. 16-41.

⁶ Ö. S. Coşar, **Atatürk Ansiklopedisi C: I. (1881- 23 Temmuz 1908)**, İst., 1973, muhtelif yerler.

R. UNAT'ın iki çalışmasındaki bilgileri aktarmış, bunları dönemin basınındaki bilgilerle desteklemiş ve M. Kemal'in künye kaydı ile Manastır İdadisi 3ncü Sınıf notlarını gösteren Numara Defteri sayfasının klişesini (muhtemelen F. R. Unat, 1964'ten alınma) vermiştir.

Mustafa Kemal'in bazı notlarının yer aldığı Numara Defterleri sayfalarının klişeleri ve bunların yeni harflerle çevirilerinin yayınlandığı önemli bir çalışma da, 1981 yılında Kara Harp Okulu tarafından yapılmıştır.⁷ Atatürk'ün doğumunun 100ncü yılı münasebetiyle yayınlanan bir albüm olan bu eser, bütün yazıları kesik uçlu kalemle eliyle yazan, o zaman Yüzbaşı, şimdi General Sayın Şahap TUNCER'in gayretleri sonucu meydana getirilmiştir. Bu albümde Mustafa Kemal'in Manastır İdadisi 3ncü Sınıf, Harbiye 3ncü Sınıf, Akademi 2nci Sınıf notlarının klişe ve çevirileri; Harp Okulu künye kaydı ve Harbiye mezuniyetini gösteren bir gazete kupürünün klişesi ile çevirisi verilmiştir.

⁷ **Atatürk Türk Silahlı Kuvvetlerinin Ata'sına 100. Yıl Anısı**, Ank., 1981. Eserde Mustafa Kemal'in hem künye kaydı, hem de notları yeni harflere çevrilirken bazı hatalar yapılmıştır. Bazı kelimeler de sadeleştirilerek verilmiştir.

Dr. Yusuf ÇAM, Atatürk'ün okuduğu dönemde Rüştiye, İdadi ve Harbiye eğitim ve öğretimini incelediği önemli eserinde⁸ bu okulların kuruluşlarını, eğitim faaliyetlerini, eğitim sürelerini, ders programlarını ortaya koymuş; dönemin sivil okulları ile mukayeselerini yapmıştır. Okulların yönetim ve öğretim kadrolarını da inceleyen Sayın ÇAM, eserin sonunda Kara Harp Okulu Arşivi Numara Defterleri'nden alınan ve Mustafa Kemal'in Manastır İdadisi 3ncü Sınıf, Harbiye 2nci Sınıf ve Harbiye 3ncü Sınıf notlarını içeren sayfaların klişelerini EK-1, 2, 3 olarak yayınlamıştır.

Mustafa Kemal'in Harp Okulu'na kadar olan eğitim sürecinin ve bu sürecin kişiliğine olan etkilerinin incelendiği ve 12-13 Ekim 1998 tarihlerinde Manastır (Makedonya)'da yapılan Manastır ve Mustafa Kemal Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulan araştırmamızda⁹ Mustafa Kemal'in Rüştiye 4ncü Sınıf, Manastır İdadisi 2nci ve

⁸ Y. Çam, **Atatürk'ün Okuduğu Dönemde Askeri Okullar Rüştiye-İdadi-Harbiye (1892-1902)**, Genelkurmay Basım Evi, Ank., 1991, 1-197 s.

⁹ Ali Güler, "Mustafa Kemal'i Atatürk Yapan Süreçte Aile Çevresi İle İlk ve Orta Öğrenim Yaşantısının Rolü", **Atatürk Haftası Armağanı**, Genelkurmay ATASE. Başkanlığı Yayını, Ank., 10 Kasım 1998, s. 53-65.

3ncü Sınıf ders başarı durumu ve Harbiye künye kaydı verilmiş idi. Daha sonra, Mustafa Kemal'in Harp Okulu'na girişinin 100ncü yılını anma faaliyetleri çerçevesinde hazırlanan bir başka araştırmamızda¹⁰, bu notları ve başarı durumuna ilaveten Onun Harbiye 2 ve 3ncü Sınıf ile Akademi 1 ve 2nci Sınıf notları ve başarı durumu, kişiliğinin oluşumuna etkilerini incelemek amacı ön planda tutularak değerlendirilmiştir.

Kara Harp Okulu öğretim elemanlarından Öğ. Kd. Yzb. Hayrullah GÖK, Mustafa Kemal'in Harp Okulu'na girişinin 100ncü yılını anma faaliyetleri çerçevesinde hazırladığı bir kılavuzun¹¹ 4-10 numaralı EK'i olarak, Mustafa Kemal'in Rüstiye 4ncü Sınıf, İdadi 2 ve 3ncü Sınıf, Harbiye 2 ve 3ncü Sınıf, Akademi 1 ve 2nci Sınıf notlarını içeren Numara Defterlerinin ilgili sayfalarının Osmanlıca klişelerini yayınlamıştır.

¹⁰ Ali Güler, **Atatürk: Soyu, Ailesi ve Öğrenim Hayatı**, Kara Harp Okulu Basımevi, Ank., 1999, 1-164.

¹¹ H. Gök, **Kara Harp Okulu Arşivi Kılavuzu**, Kara Harp Okulu Basımevi, Ank., 1999, 1-63 s. Ve 12 Adet EK. Sayın Gök, özverili bir çalışma ile Kara Harp Okulu Arşivi'nde yer alan Künye, Numara ve Ceza Defterlerini düzenleyerek, bu kılavuzu hazırlamıştır.

Bu bölüme son vermeden önce; H. GÖK ve M. UYAR tarafından yapılan iki yeni çalışmadan bahsetmek istiyoruz: Araştırmacılar, bunların ilkinde¹² M. Kemal'in Harp Akademisi 1 ve 2nci sınıf notlarını, ikincisinde¹³ de Harp Okulu 1, 2 ve 3üncü sınıf notlarını yayınlamışlar ve başarı durumunu değerlendirmişlerdir. Bu iki çalışmadaki bazı değerlendirmeler araştırmaların kendi iç örgüsü açısından bile bazı çelişkilerle dolu olmasına rağmen; araştırmacıların özellikle son çalışmada, Mustafa Kemal'in daha önce bilinmeyen ve Harp Okulu Arşivi'nde de bulunamayan Harp Okulu 1nci sınıf notlarını bulup yayınlamaları, Atatürk'ün biyografisindeki bazı eksikliklerin tamamlanabilmesi bakımından önemli bir hizmet olmuştur.

Biz bu araştırmada, Mustafa Kemal'i Atatürk yapan süreçte, aldığı askeri eğitim ve öğrenimin onun kişiliğinin oluşmasında nasıl bir etki yaptığının anlaşılabilmesi bakımından

¹² H. Gök-M. Uyar, "Yeni Bulunan İki Belgenin Işığında M. Kemal Atatürk'ün Harp Akademisi Öğrencilik Dönemi", **Toplumsal Tarih D.**, Sayı: 71 (Kasım 1999), s. 8-15.

¹³ H. Gök-M. Uyar, "Mustafa Kemal'in Harp Okulu Öğrencilik Dönemine Katkı", **Toplumsal Tarih D.**, Sayı: 78 (Haziran 2000), s. 23-28.

“ders başarı durumu” ve “okuduğu dersleri” ortaya koymaya çalışacağız. Şüphesiz, Atatürk’ü iyi anlamak için öncelikle onun “birikimleri”nin, bir başka ifade ile onun kişiliğinin oluşmasına etki eden “bilimsel ve fikri alt yapı”nın bilinmesi, ortaya konulması gerekir. Yukarıda, şimdiye kadar bu konuda yapılan çalışmalar kısaca özetlenmiştir. Bunlar ve konuyla ilgili diğer çalışmalarda gördüğümüz bazı çelişkiler ve tutarsızlıklar da belgelere göre düzeltilecektir.¹⁴

¹⁴ Bu çalışmanın da eksiklikleri mutlaka bulunmaktadır. Bundan sonra yapılacak yeni araştırmalarla bu eksikliklerin tamamlanacağını temenni ediyoruz.

II. SELANİK ASKERİ RÜŞTİYESİ

Çocukluğundan itibaren askerliğe büyük bir ilgi duyan Mustafa, asker olmak istiyordu. Hatıralarında kendisinin anlattıklarına göre, üniformalı olarak Askeri Rüştiye (Ortaokula)'ye giden komşularından Kadri Beyin oğlu Ahmet ve sokaklarda gördüğü üniformalı subaylar onun askerlikle ilgili heveslerini kamçılıyordu. Nihayet asker olmasını istemeyen annesine haber vermeden Selanik Askeri Rüştiyesi'nin sınavlarına girerek başarılı oldu. Faik Reşit Unat, *“Mustafa'nın sınavda gösterdiği başarıdan dolayı, dört yıllık okulun üçüncü sınıfına alındığını, bu tarihin de 1894 Temmuz-Ağustos ayları olması gerektiğini”*¹⁵ söylemektedir. Aşağıda değerlendireceğimiz, onun Rüştiye dördüncü sınıf notlarını gösteren defterin 1895 tarihli olması da F. R. Unat'ı doğrulamaktadır. Bu durumda Ö. S. Coşar'ın *“...daha önceden dört yıl olarak eğitim yapan Askeri Rüştiyelerin, o yıl birinci sınıflarının lağvedilerek üç yıla indirilmesi üzerine, Mustafa Nisan 1894'te Selanik Askeri Rüştiyesi'nin ikinci sınıfından öğrenimine*

¹⁵ F. R. Unat, “ Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştigi Devrin Milli Eğitim Sistemi”, s. 83.

başladı”¹⁶ şeklindeki görüşlerinin yanlış olduğu ortadadır.

Kara Harp Okulu Arşivi’ndeki, **13 No’lu Numara Defteri**’ne göre Atatürk’ün Selanik Askeri Rüştiyesi dördüncü sınıfında okuduğu dersleri, notları ve buradaki ders başarısı şu şekildedir:

Bu sınıfta “tam numarası” dokuzunun 45, ikisinin de 20 olan toplam on bir adet ders vardır. Derslerin toplam tam numarası ise 445’tir. Numara Defteri’nde “*Ahmet Subaşı Mahallesi*” ile kayıtlı olduğu görülen “Mustafa Kemal Efendi”, on bir dersin onundan tam numara, birinden de tam numaradan iki numara eksik, toplam 443 numara almış ve dördüncü olmuştur. Okuduğu dersler ve aldığı notlar şu şekildedir: Mantık (45), Hesap (45), Usul-i Defteri (45), Hendese (45), Coğrafya (45), Tarih-i İslâm (43), Kavaid-i Osmaniye (45), Fransızca (45), İmlâ-yı Türkî (45), Hatt-ı Fransevî (20), Resim (20).¹⁷

¹⁶ Ö. S. Coşar, **Atatürk Ansiklopedisi C: I. (1881- 23 Temmuz 1908)**, s. 157-158.

¹⁷ Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri**, No: 13. Rüştiye Numara Defterinde öğrenciler mahalleleri ile gösterilmektedir. Aşağıda görüleceği üzere İdadi, Harbiye ve Akademi Numara Defterlerinde ise öğrencilerin şehirleri yazılmıştır.

Aynı sınıfın başarı sıralamasında Ahmet Tevfik, Tarakçı, 444 toplam notla birinci; Süleyman Adil, Şehabeddin, 444 toplam notla ikinci; Mehmet Şenizi, Ahmet Subaşı, 444 toplam notla üçüncüdür. İlk ona giren diğer öğrenciler ve toplam notları şöyledir: 4. Mustafa Kemal, Ahmet Subaşı (443), 5. Osman Nuri, Sinancık (443), 6. Mehmet Tevfik, Abdullah Kadı (438), 7. İsmail Hakkı, İki Şerefe (431), 8. Rafet Efendi, Hamidiye (426), 9. Mehmet Mukbil, İki Lüle (404), 10. Ali Efendi, Ahmet Subaşı (402).¹⁸

Bu durumda Mustafa Kemal, 1895 yılı sonu veya 1896 yılı Ocak ayında, on beş yaşında, Askeri Rüştiyenin son sınıfını dördüncü olarak bitirmiştir.

¹⁸ Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri**, No: 13.

III. MANASTIR ASKERÎ İDADİSİ

1896 yılı Mart ayının ortalarına kadar Selanik'te tatilini geçiren Mustafa Kemal, tatil bitiminde Selanik'ten trenle Manastır'a yolcu edilir. Mustafa Kemal'in Manastır'a gelişi ile ilgili bilgiler bundan ibaret olmakla birlikte, İdadiye başladığı günün 13 Mart tarihi olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü, Rumi 1 Mart; Miladi 13 Mart tarihi, "Malî Yıl"ın başladığı tarihtir ve Harbiye'de de olduğu gibi, Askerî okullar bu dönemde eğitimlerine bu tarihte başlamaktadır. Aralık ayı sonlarında da eğitim bitmektedir. İdadide yatılı ve daha üstün dereceli bir okulun hayat ve öğretim şartlarına kısa sürede intibak eden genç M. Kemal için, artık ömrünün sonuna kadar sürecek olan "*aile yuvası dışındaki hayat*" başlıyordu. Bundan sonra ev yaşantısı sadece izin ve tatillerde kısa süreli olabilecektir. Askerlik mesleğinin meşakkatli ve zorlu özelliklerinden de kaynaklanan bu durum, biraz da onun "*bağımsız yaşama*" karakterine uygun düşecektir.

Manastır Askerî İdadisi'nde "*Apolet Numarası*" 7348 olan¹⁹ Mustafa Kemal'in ilk

¹⁹ İlk olarak burada bilim alemine sunulan bu bilgi, Kara Harp Okulu'nda uzun yıllar Siyasi Tarih Öğretim Üyesi yapan, eşim A. Hülya Güler'in eniştesi Merhum Emekli Öğ.Kd.Alb.Dr. Tahsin Ünal'ın özel

seneye ait öğrencilik hayatı hakkında resmi bir belgeye sahip değiliz. Fakat, onun ikinci sınıfta olduğu 1897-1898 eğitim-öğretim yılı ile üçüncü sınıfta bulunduğu 1898-1899 eğitim-öğretim yılı Numara Defterleri elimizdedir. Bu defterlere göre Mustafa Kemal'in İdadi ikinci sınıf ve üçüncü sınıf dersleri ve başarı durumu şöyledir:

Mustafa Kemal ikinci sınıfta, 52 arkadaşı arasından, toplam 283 not alarak ve üçüncü olarak üçüncü sınıfa geçmiştir. Esasında, başarı sıralamasında ikinci olarak görülen Recep Fahri, Kayalar ile toplam notları aynıdır. Bu yılın **Numara Defteri**'ne göre, "beher dersin tam numarası" toplam 285, "beher dersin üss-ü mizanları" toplamı 138'dir. Mustafa Kemal'in ikinci sınıfta okuduğu dersler ve aldığı notlar şu şekildedir:

arşivinde bulunan bir belgeye dayanmaktadır. Merhum Tahsin Ünal'ın bana intikal eden çok kıymetli evrakları arasındaki bu belge, kendi el yazısı ile "Manastır III. İdadi" başlığını taşımakta ve toplam 54 öğrencinin ismini ve apolet numaralarını içermektedir. Tahsin Ünal, düştüğü notta bu belgeyi İdadi Tarih Hocası Tevfik (Bilge)'nin oğlu M. Fazıl Bilge'nin kendisine verdiğini belirtmektedir. İsimlerin ve apolet numaralarının tamamı için Belgeler ve Fotoğraflar bölümüne bakınız. Merhum Tahsin Ünal'ın evraklarının düzenlenmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşım Yrd.Doç.Dr. Öğ.Bnb. Suat Akgül'e teşekkür ederim.

Müsellesat (45), Hendese (45), Tarih-i Umumî (45), Kitâbet (44), Fransızca (44), Resim (20), Tarama (20), Jimnastik (20). Mustafa Kemal, bu sınıfın sonunda toplam 283 not alarak üçüncü olmuştur.²⁰

Bu sınıfta okutulan toplam 8 ders vardır ve 5 adet dersin tam numarası 45 diğer üç dersin tam numarası 20'dir. Bu duruma göre Mustafa Kemal, 6 dersten tam numara almıştır. Aynı sınıfın başarı sıralamasında Ahmet Tevfik, Selanik 284 toplam notla birinci; Recep Fahri, Kayalar 283 toplam not ile ikincidir. İlk ona giren diğer öğrenciler ve toplam notları şöyledir: 3. M. Kemal, Selanik (283), 4. Abdülkadir, Yanya (280), 5. Hasan Avni, Köprülü (279), 6. Ali Şevket, Üsküp (279), 7. Abdülbaki, Üsküp (275), 8. İsmail Hakkı, Köprülü (273), 9. Bekir Hıfzı, Ohri (271), 10. Abdurrahman, Selanik (266).²¹

Mustafa Kemal'in üçüncü sınıfta okuduğu dersler ve aldığı notlar şu şekildedir: Makine (45), Kozmoğrafya (45), Tarih-i Umumî (45), Tarih-i Osmanî (45), Kitâbet (45), Mantık (45), Akaid (45), Fransızca (45), Resim (20), Tarama (20), Cimnastik (20).²²

²⁰ Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri**, No: 14.

²¹ Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri**, No: 14.

²² Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri**, No: 15-16.

Mustafa Kemal, 54 mevcudu olan üçüncü sınıfta toplam 420 tam not alarak, Manastır İdadisi'ni, not toplamı kendisi ile aynı olan Ahmet Tevfik, Selanik²³ in ardından ikinci olarak bitirmiştir. Bu yılın Numara Defterine göre, “beher dersin tam numarası” toplamı 420, “beher dersin üss-ü mizanları” toplamı da 198'dir. Bu sınıfta okutulan toplam 11 ders vardır ve bunların sekizinin tam numarası 45, üçünün tam numarası ise 20'dir. Bu duruma göre Mustafa Kemal bütün

²³“*Selanik Ilıca'dan Bayezid Efendinin oğlu, uzun boylu, beyaz benizli, ela gözlü, 1296 doğumlu*” Ahmet Tevfik Efendi, Harp Okulu'nda 1282 apolet numarası ile 1283 apoletli M. Kemal'in yanında bulunmuş (bakınız: K.H.O. Arşivi, **Künye Defteri, No:21.**); Harp Akademisi'nden Atatürk'le birlikte Piyade 1901-1 siciliyle mezun olmuş, Kıdemli Yüzbaşı rütbesindeyken 11.10. 1907'de vefat etmiştir. Bakınız: **Harp Akademilerinin 142. Yılı Şeref Dolu Yıllar 1848-1990**, Harp Akademileri Komutanlığı yayınları, İst., 1990, s. 41. Anlaşıldığı kadarıyla, aralarında ders başarısı bakımından tatlı bir rekabet bulunan Mustafa Kemal ile Ahmet Tevfik, samimi iki arkadaşlardır. Nitekim, Mustafa Kemal Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'nin Selanik Şubesi'ni açmak üzere Selanik'e geldiğinde rıhtımda Onu ilk karşılayan (1905) ve cemiyete ilk girenlerden birisi Ahmet Tevfik olacaktır. Bakınız: Ö. S. Coşar, a. g. e., C:I., s. 340. İyi bir ressam olduğunu ve yağlı boya resim tablolarının bulunduğunu torunu Sayın Meriç Çankaya'dan öğrendiğimiz Ahmet Tevfik hakkında yakında bir araştırma yayımlayacağız.

derslerden tam numara almış bulunmaktadır. İlk ona giren diğer öğrencilerin toplam notları ve başarı sıraları şu şekildedir: 3. Recep Fahri, Kayalar (419), 4. Ali Şevket, Üsküp (419), 4. Ömer Abdülkadir, Yanya (417), 6. Hasan Avni, Köprülü (417), 7. İsmail Hakkı, Köprülü (413), 8. Abdülbaki, Üsküp (410), 9. Abdurrahman, Selanik (394), 10. Ömer Naci, Der-Aliye (394).²⁴

Mustafa Kemal, sonradan anılarında Manastır İdadisi'ndeki ders durumu ile ilgili olarak şunları anlatmıştır: “*İdadide iken muannidane (inatla) bir surette çalışıyordum. Sınıfta birinci, ikinci olmak için hepimizde şiddetli bir gayret vardı. Nihayet İdadiyi bitirdim*”²⁵

²⁴ Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri**, No: 15-16.

²⁵ A. E. Yalman, “Büyük Millet Meclisi Reisi Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Tarihçe-yi Hayatı”, **Vakit Gazetesi**, 10 Kanunusani 1338/10 Ocak 1922.

IV. HARP OKULU

1899 yılının Mart ayı ortalarına kadar Selanik'te tatilini geçiren Mustafa Kemal, İstanbul Pangaltı'daki Harbiye Mektebi'nde yüksek öğrenimine devam etmek için Selanik'ten vapura biner ve İstanbul'a, Payitahta hareket eder. Böylece bütün çocukluğu ve ilk gençlik yıllarının geçtiği Makedonya'dan ilk defa ayrılır.

Birikimi ile yeni bir hayata atılacağı, kişiliği ve düşüncelerinin daha da olgunlaşacağı Harp Okulu'na girişi (duhulu) 1 Mart 1315/13 Mart 1899, Apolet Numarası 1283'tür. "*Harbiyeli Mustafa Kemal*", buradaki "**1315 Duhullülere Mahsus Künye Defteri**" ne "*Selanik'te Koca Kasım Paşa Mahalleli Gümrük Memurlarından müteveffa Ali Rıza Efendinin mahdumu uzun boylu, beyaz benizli Mustafa Kemal Efendi Selanik 96*" olarak, 1282 Selanikli Ahmet Tevfik Efendi (96) ile 1284 Manastırlı Recep Fahri Efendi (95) arasına kaydedilecektir.²⁶

Mustafa Kemal, o sene sınıf mevcudu bazı hatıralara göre 900'ü geçen,²⁷ bazı

²⁶ K. H. O. Arşivi, Künye Defteri, No:21.

²⁷ L. Müfit (Özdeş), "Harbiye'de Gazi Hazretleri İle Bir Sınıfta Ders", **Vakit Gazetesi**, 30.08.1934.

kaynaklara göre de 736 olan²⁸ Harp Okulu'nda altı kısma ayrılan birinci sınıfların birinci kısmında idi.²⁹

Mustafa Kemal'in birinci sınıfta bulunduğu 1899-1900 eğitim-öğretim yılında Harbiye'de okutulan dersler şunlardı: “Akaid-i Diniye, Topografya, Hendese-i Resmîye, Hikmet-i Tabiye, Askerî Kimya, Askerî Kitâbet, Talim Nazariyatı, Terbiye-yi Askerî, Lisan (Fransızca, Almanca, Rusça), Harita Tersimi (Çizimi), Talim Ameliyatı (Uygulaması), Topografya Ameliyatı”³⁰ Mehmet Esat'ın “**Mirat-ı Mekteb-i Harbiye**”sinde 1900 ve 1901 yılları için verdiği okutulan dersler listesine göre de birinci sınıfta; “Akaid-i Diniyye, Topoğrafya Nazariyatı, Hendese-i Resmîye, Hikmet-i Tabiye, Kimya, Talim Nazariyatı, Malumat ve Terbiye-yi Askeriye, Harita Tersimi, Hendese-yi Resmîye Eşkali, Topoğrafya

²⁸ T. Ünal, “Harp Okulu Tarihi ve Mustafa Kemal”, s. 40. M. Kemal'in arkadaşı A. Fuat, sınıf mevcudunu, “toplamı yedi yüz elli kişiyi bulan birinci sınıfta” diyerek belirtmektedir: **Sınıf Arkadaşım Atatürk, Okul ve Genç Subaylık Anıları**, İnkılap Kitabevi, İst., 1967, s. 24.

²⁹ L. Müfit, a., g., m.

³⁰ T. Ünal, a., g., m., s. 40. Sayın Ünal, bu derslerin Mustafa Kemal'in de öğrenci olduğu dönemi kapsayan 1884-1906 tarihleri arasında okutulan dersler olduğunu belirtmektedir.

Ameliyatı, Talim Ameliyatı, Alman veya Rus Lisanı, Kitabet” dersleri okutulmaktaydı.³¹

Mustafa Kemal'in ikinci ve üçüncü sınıf notlarını ihtiva eden defterler Harp Okulu Arşivi'ndedir. Onun birinci sınıf notlarını ihtiva eden not çizelgeleri de, H. Gök ve M. Uyar tarafından İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Osmanlıca Eserler Bölümü'nde bulunarak, yeni bir inceleme ile bilim alemine duyurulmuştur.³²

Buna göre Mustafa Kemal birinci sınıfta öğrenci olduğu sırada, 1899-1900 eğitim-öğretim yılında, 635'i Piyade, 88'i Süvari ve 16'sı Baytar sınıflarından olmak üzere toplam 739 öğrenci vardı. Bu yıla ait not çizelgelerinde notları bulunmayan 25'i Piyade, 8'i Süvari ve 3'ü Baytar sınıfından toplam 36 öğrencinin muhtemelen okuldan atıldıkları ve gerçekte ikinci sınıfa devam edenlerin toplam 703 kişi olduğu anlaşılmaktadır.³³

Mustafa Kemal birinci sene Piyade sınıfından eğitim ve öğretime devam eden toplam 610 arkadaşı arasından, toplam 484 not

³¹ Y. Çam, a. g. e., s. 155-156, Tablo: 32.

³² H. Gök-M. Uyar, "Mustafa Kemal'in Harp Okulu Öğrencilik Dönemine Katkı", **Toplumsal Tarih D.**, Sayı: 78 (Haziran 2000), s. 23-28.

³³ H. Gök-M. Uyar, a. g. m., s. 24, not: 11-12.

olarak ve 9ncü olarak ikinci sınıfa geçmiştir. Bu seneki not çizelgelerine göre “beher dersin tam numarası yekun-ı umumisi 530” ve “beher dersin üssü mizanı yekun-ı umumisi 234”tür.

Mustafa Kemal’in ikinci sınıfta okuduğu dersler ve aldığı notlar şu şekildedir: “Akaid-i Diniye (42), Topoğrafya Nazariyatı (33), Hendese-yi Resmîye (29), Hikmet-i Tabiye (44), Kimya (42), Kitabet (45), Talim Nazariyatı (37), Malumat-ı ve Terbiye-yi Askeriye (45), Lisan-ı Fransevi (44), Harita Tersimi (19), Hendese-yi Resmîye Eşkali (20), Topoğrafya Ameliyatı (20), Talim Ameliyatı (20), Alman veya us Lisanı (44).³⁴

Bu sınıfta okutulan toplam 14 ders vardır ve 4 adet dersin tam numarası 20, diğer 10 dersin tam numarası 45’tir. Bu duruma göre Mustafa Kemal, 5 dersten tam numara almıştır. Sınıfın birincisi, Üsküplü Ali Şevket Efendi; Vanlı Müştak Efendi’dir. Ali Şevket ve Müştak’ın toplam notları 509’dur.³⁵

³⁴ **Mekatib-i Askeriye Şakirdanının Umumi İmtihanlarının Neticelerini Bildiren Cetveller**, İstanbul, 1317, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Osmanlıca Eserler Bölümü, Tasnif No: 89925-89926. Zikreden: H. Gök-M. Uyar, a. g. m., s. 26.

³⁵ M. Kemal’in birinci sene not çizelgeleri bulunmadan önce bu sınıftaki başarı durumu ile ilgili olarak değişik yorumlar yapılmıştır. Bunlar arasında gerçeğe

Mustafa Kemal 1922’de anlattığı anılarında, İstanbul’da geçen bu ilk yılı için sadece şunları söyler: “*Birinci sınıfta gençlik hayallerine tutuldum. Dersleri ihmal ettim. Senenin nasıl geçtiğinin farkında olmadım Ancak dersler kesilince kitaplara sarıldım.*”³⁶ Eğer T. Ünal’ın birinci sınıftaki toplam 703 öğrenci için verdiğini tahmin ettiğimiz başarı durumu doğru ise; sınıfını tüm öğrenciler içinde 29ncu; not çizelgesindeki 610 Piyade sınıfı öğrencisi arasından da 9’uncu olarak bir üst sınıfa geçmiş olması, derslere fazla çalışmadan böyle büyük bir başarı sağlaması onun üstün bir öğrenci olduğunu göstermektedir.

Mustafa Kemal ikinci sınıfta öğrenci olduğu sırada, 1900-1901 eğitim-öğretim yılında, 445’i Piyade, 56’sı Süvari ve 14’ü

(mesela sınıf mevcutları açısından) en çok yaklaşan Merhum Dr. Tahsin Ünal olmuştur. Tahsin Ünal, konuyla ilgili araştırmasında onun birinci sınıf notlarını nereden aldığını belirtmeksizin şu şekilde göstermektedir: “*1899-1900 ders yılında, birinci sınıfta bulunan 736 arkadaşı arasından, üssü mizan üzerinden ve bütün derslerden, 459 not almış ve 29 ncu olarak ikinci sınıfa geçmiştir...*” T. Ünal, a., g., m., s. 40.

³⁶ A. E. Yalman, “Büyük Millet Meclisi Reisi Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri’nin Tarihçe-yi Hayatı”, **Vakit Gazetesi**, 10 Kanunusani 1338/10 Ocak 1922.

Baytar sınıflarından olmak üzere toplam 515 öğrenci vardı.³⁷

Mustafa Kemal İkinci sınıfta, Piyade sınıfındaki 445 arkadaşı arasından, toplam 522 not alarak ve 11nci olarak üçüncü sınıfa geçmiştir. Bu yılın numara defterine göre “beher dersin tam numarası yekun-ı umumisi 575” ve “beher dersin üssü mizanı yekun-ı umumisi 256.5”tir.

Mustafa Kemal’in ikinci sınıfta okuduğu dersler ve aldığı notlar şu şekildedir: “Akaid-i Diniye (45), Hizmet-i Seferiye (38), Dahiliye Kanunname-i Hümayunu (45), Fenn-i Mimarî (41), Fenn-i Furusiyyet Nazariyatı (45), Lisan-ı Fransevî (42), Talim Nazariyatı (43), Malumat-ı ve Terbiye-yi Askeriye (31), İlm-i Ahlâk (43), Kılıç Talimi (12), İstikşafat-ı Askeriye (14), Harita Tersimi (18), Talim Ameliyatı (20), Ceza Kanunname-yi Hümayunu (44), Alman veya Rus Lisanı (41).³⁸

³⁷ H. Gök-M. Uyar, a. g. m., s. 25 ve not: 15.

³⁸ Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri, No: 13**, s. 24. “Piyade İkinci Sınıf Şakirdanı” başlığı altında. Bu defterdeki bilgilere göre bu sınıf notları konusunda Tahsin Ünal’ın verdiği bilgiler doğru (a., g., m., s. 40), F. Reşit Unat’ın bilgileri yanlıştır (“Atatürk’ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştigi Devrin Milli Eğitim Sistemi”, **Türk Tarih Kurumu Atatürk**

Bu sınıfta okutulan toplam 15 ders vardır ve 4 adet dersin tam numarası 20, diğer 11 dersin tam numarası 45'tir. Bu duruma göre Mustafa Kemal, 4 dersten tam numara almıştır. Sınıfın birincisi, Manastır'ı da birincilikle bitiren meşhur Selanikli Ahmet Tevfik; ikincisi de Bursa'yı birincilikle bitiren Ispartalı Faik'tir. Ahmet Tevfik'in toplam notu 552, Faik'in toplam notu 551'dir.³⁹

Mustafa Kemal, üçüncü sınıfta, 1901-1902 eğitim-öğretim yılında 459 arkadaşı arasından ve 17.5 not olan üssü mizan ve üç yıllık notlarının toplamı üzerinden Harp Okulu'nu 8nci olarak bitirmiştir. Numara defterine göre, "beher dersin tam numarası" bakımından öğrencilerin "üç senede kazandıkları numaraların yekun-ı umumisi 1635" tir. Mustafa Kemal'in üç yıllık not toplamı ise 1498'dir. "üç sene nihayetinde umumda sıra numarası 8" dir. Bu sıra aynı

Konferansları C:I., Ank., 1964, s. 86).Bu konuda ayrıca bakınız: S. Borak, **Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları (1899-16 Mayıs 1919)**, 2. Baskı: İst., 1998, s. 18-19.

³⁹ Kara Harp Okulu Arşivi, a., g., d. Aynı yerler.

zamanda “sicil sırası”nı göstermektedir. Diploma numarası 5998’dir.⁴⁰

Mustafa Kemal’in üçüncü sınıfta okuduğu dersler ve aldığı notlar şu şekildedir: “Sınıf-ı Salise Tabiyesi (41), İstihkam-ı Hafife (40), Fenn-i Esliha (45), Hıfzı’s- Sıhha-yı Askeri (45), Coğrafya-yı Askerî (42), Devlet-i Aliye Ordu Teşkilatı (43), Talim Nazariyatı (44), Malumat ve Terbiye-yi Askeri (41), Lisan-ı Fransevi (43), İstikşafat-ı Askeriye (17), İstihkam Eşkali (18), Talim Ameliyatı (19), Tabiye Tatbikatı (18), Alman veya Rus Lisanı (36).⁴¹

Bu sınıfta okutulan toplam 14 ders vardır ve 4 adet dersin tam numarası 20, diğer 10 dersin tam numarası 45’tir. Bu duruma göre Mustafa Kemal, 2 dersten tam numara almıştır. Sınıfın birincisi yine Selanikli Ahmet Tevfik; ikincisi de yine Ispartalı Faik’tir. Ahmet Tevfik’in üç senelik toplam notu 1571, Faik’in toplam notu 1570’tir.

İlk ona giren diğer öğrencilerin sırası ve üç yıllık toplam notları şu şekildedir: “3. Mehmet Müştak, Van (1555); 4. Hayri,

⁴⁰ Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri, No: 22, s. 7.** “Elli Beşinci Piyade Sınıfı-Piyade Üçüncü Sene Şakirdanı” başlığı altında.

⁴¹ Harp Okulu Arşivi, a., g., d. Aynı yer.

Davutpaşa (1519), 5. Ali şevket, Üsküp (1519), 6. Mehmed Cemil, Süleymaniye (1508), 7. Selim, Çerkes (1505), 8. Mustafa Kemal, Selanik (1498), 9. Ahmed Müfit, Kırşehir (1494), 10. Halil, Trabzon (1490).⁴²

⁴² Harp Okulu Arşivi, a., g., d. Aynı yer.

V. HARP AKADEMİSİ

Mustafa Kemal'in Harp Okulu'ndan "neşet" tarihi olan 28 Kanunusani 1317, yani 10 Şubat 1902 Pazartesi tarihi, Harp Akademisi'ne girdiği tarihtir. Kara Harp Okulu Arşivi'ndeki "**1315 Duhullülere Mahsus Künye Defteri**"nde Ahmet Tefik, Mustafa Kemal, Recep Fahri ve Ali Şevket'in yer aldığı sayfanın başında, "*Manastır Mektebi İdadisi'nden vürud eden şakirdan*" başlığının devamında "*duhül*" ve "*neşet*" tarihleri yazılıdır. Ayrıca Mustafa Kemal'in "*çiçek künyesi*"nin üzerinde "*3. Ordu Erkanı Harbiye Birinci Sene Namzetliğine*" yazılmıştır. Aynı ibareler, Ahmet Tefik ve Ali Şevket'in künyelerinin üzerinde de bulunmaktadır.⁴³

⁴³ Kara Harp Okulu Arşivi, **Künye Defteri, No: 21**. Bu nedenle, değişik yerlerde Mustafa Kemal'in Akademiye giriş tarihi olarak gösterilen, 28 Kanunuevvel 1317 (10 Ocak 1902) (M. Balcıoğlu, "Atatürk'ün Biyografisine Katkı", **Atatürk Araştırma Merkezi D.**, C:XIII., sayı: 38 (Temmuz 1997), s. 539), 09 Ocak 1902 (**Harp Akademileri'nin 132 Yılı, 1848-1980 Şeref Dolu Yıllar**, Hazırlayan: T. Yurdabak, Harp Akademileri Basımevi, İst., 1980, s. 38. **Harp Akademilerinin 142. Yılı, Şeref Dolu Yıllar 1848-1990**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İst., 1990, s. 41) gibi tarihler yanlıştır.

1848 yılında Harp Okulu içinde “*Erkan-ı Harbiye Sınıfları*” adı ile kurulan Harp Akademisi, Esat Paşanın Harp Okulu Öğretim Başkanlığı’na atanması (1899) ndan sonra, yani Mustafa Kemal’in Harp Okulunda öğrenime başladığı sırada yeni bazı düzenlemeler yapılmıştır. O zamana kadar Harp Okulu’ndan “*erkan-ı harp sınıfları*”na geçen öğrencilere “*erkan-ı harp*” (kurmay) deniliyordu. Esat Paşa, bunu değiştirmiş, “*erkan-ı harp namzedi*” (kurmay aday) şekline çevirmiştir. Bundan sonra Harp Akademisi öğrencileri kısaca “*namzet*” (aday) olarak anılmaya başlanmıştır. O zamana kadar Harp Akademisi’nin 15 kişiyi geçmeyen öğrenci sayısı, yine Esat Paşanın çabalarıyla kırka kadar yükseltilmiştir. Fakat, bu öğrencilerden ordunun ihtiyaç fazlası kısmına kurmaylık hakkı verilmemiş, bunlar “*mümtaz*” adı altında ve yüzbaşı rütbesiyle kıtalara çıkarılmışlardır.⁴⁴

18 Eylül 1899 günü **İkdam Gazetesi**’nde çıkan bir haberde bu değişikliğin temel sebepleri ve uygulamanın nasıl olacağı konusu şu şekilde anlatılmaktadır: “*Şimdiye kadar, Harbiye Okulu’nun en muvaffak mezunları kurmay sınıflarına ayrılıyor ve üç*

⁴⁴ İ. Kurtcephe-M. Balcıoğlu, **Kara Harp Okulu Tarihi**, Ankara, 1991, 47-48.

yıl eğitim gördükten sonra buradan otomatikman yüzbaşı olarak çıkıyordu...Yalnız bazı subaylar, kurmay sınıflarına ayrıldıktan sonra dersleri ihmal ediyordu. Diğer yandan, çok iyi derece alamamış olan Harbiye mezunları arasında da kurmaylığa yatkın kimseler bulunabilir. Bu sebeple nizamnamenin değiştirilmesi kararlaştırılmıştır... Bundan böyle şu usul tatbik edilecektir: Harbiye Okulu'ndan teğmen olarak mezun olanların en iyilerinden; sınıfın mevcuduna nazaran yüzde beş ile on arasında subay seçilecek ve onlara '**kurmay namzedi**' namı verilecektir. Namzetler özel bir işaret olarak yakalarına sarı bir yıldız takacaklardır. Üç yıl süre ile derslerinde ve hareketlerinde muvaffak olamayan namzetler, sarı yıldızı muhafaza ederek '**mümtaz subay**' sıfatını taşıyarak orduya katılacaklardır. Muvaffak olanlar ise kurmay yüzbaşı olarak okulu terk edeceklerdir. İki yıl kıtalarda staj gördükten sonra da kolağası rütbesine yükselecek ve genelkurmayda görev alacaklardır..."⁴⁵

Bu nizamname esaslarına göre mezuniyetin 1902 yılından itibaren başladığı görülmektedir. Bu yıldan itibaren Erkan-ı Harbiye Sınıfları'ndan "Çok İyi" derecede

⁴⁵ Ö. S. Coşar, **Atatürk Ansiklopedisi C:I., (1881-23 Temmuz 1908)**, s. 248-249.

başarı sağlayanlara “*Kurmay*”, ve “*İyi*” derecede bitirenlere “*Mümtaz*” unvanı verilmeye başlanmıştır. Bu usul, 1909 yılına kadar devam etmiştir. Mümtazlar arasında “*kurmay*” ihtiyacını karşılamak üzere sonradan “*kurmaylıkları*” onananlar da çoktur. Bu dönemde, Erkan-ı Harp Sınıfı öğrencileri, “*Kurmay Yüzbaşı*” olarak mezun olmuşlar ve iki yıl sonra da “*Kıdemli Yüzbaşı*liğe” yükselmişlerdir.⁴⁶

Ömer Sami Coşar tarafından; Mustafa Kemal'in Akademiye başladığı birinci sene sınıf mevcudu, topçu ve süvari okullarından gelenler ve değişik sebepler dolayısıyla bir üst sınıftan kalanlar ile birlikte 43 kişi olarak

⁴⁶ **Harp Akademilerinin 142. Yılı, Şeref Dolu Yıllar 1848-1990**, s. 2. Bazı araştırmacılar, bu “mümtaz” kelimesinin anlamından hareketle yanlış bazı sonuçlara varmışlardır. Mesela, F. R. Unat'ın, “*Harp Okulu'nu üstün derecelerle bitirenler, o zaman uygulanan rejime göre, yine aynı çatı altında bulunan bugünkü Harp Akademisi'ne esas teşkil eden Erkan-ı Harbiye sınıflarına üç sene devam ederek ve ilk sene imtihanını verince Üsteğmenliğe yükselerek, Okulu bitirince de Yüzbaşı rütbesiyle Kurmay olurlar veya bu hizmetlerde de yardımcı görev alabilecek 'mümtaz'lar sınıfını teşkil ederlerdi. Mustafa Kemal'in sınıfından da 37 genç böylece sözü geçen sınıfa ayrılmış ve Onun için yeni bir öğrenim safhası başlamıştı*” (Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştigi Devrin Milli Eğitim Sistemi, s. 87) şeklindeki değerlendirmesinin yanlışlığı ortadır.

gösterilmekte ise⁴⁷ de gerçekte sınıfın mevcudu 42'dir. Söz konusu sayı, Harp Okulu ve Topçu Okulu (Mühendishane-yi Berri-i Hümayun) mezunu kurmay adayı öğrenciler ile hastalık sonucu devre kaybeden üç subayın (Ahmet Efendi Saraçhane, Sedat Efendi Üsküdar, Mustafa İzzet Efendi Kale-yi Sultaniye) katılımı ile oluşmuştur.⁴⁸

Mustafa Kemal ilk yılını 1922'de yayınlanan anılarında şöyle anlatır: "*Erkan-ı Harp sınıflarına geçtik. Mutad olan derslere çok iyi çalışıyordum. Bunların fevkinde olarak ben de ve bazı arkadaşlarda yeni fikirler peyda oldu. Memleketin idaresinde ve siyasetinde fenalıklar olduğunu keşfetmeye başladık...*"⁴⁹

Kara Harp Okulu Arşivi'ndeki, elle yazılmış (matbuu olmayan) **26 No'lu Numara Defteri**'ne⁵⁰ göre Atatürk'ün Harp Akademisi birinci ve ikinci sınıfta okuduğu

⁴⁷ Ö. S. Coşar, **Atatürk Ansiklopedisi C:I., (1881-23 Temmuz 1908)**, s. 289.

⁴⁸ H. Gök-M. Uyar, "Yeni Bulunan İki Belgenin Işığında M. Kemal Atatürk'ün Harp Akademisi Öğrencilik Dönemi", **Toplumsal Tarih D.**, Sayı: 71 (Kasım 1999), s. 9.

⁴⁹ A. E. Yalman, a., g., m.

⁵⁰ Bu defter Kara Harp Okulu Arşivi'nde Öğ.Kd.Yzb. H. Gök tarafından bulunmuştur.

dersler, notları ve buradaki ders başarısı şu şekildedir:

Sınıf mevcudu kırk iki kişi olan Akademi birinci sınıfta⁵¹, toplam 580 olan ders notlarından Mustafa Kemal, toplam 479 not almıştır ve başarı sırası 8'dir. Okuduğu dersler ve aldığı notlar şu şekildedir: Coğrafya-yı Sevkü'l-Ceyş (32), Talimgâh-ı Hafife Tatbikatı (41), Fenn-i Esliha Nazariyatı (38), Tarih-i Fenn-i Harp (35), Fransızca (36), Mübahis-i Riyaziye (43), Talim Nazariyatı (45), Kitabet-i Askeriye (39), Tabiye Nazariyatı (33), Muharebat-ı Meşhure Münakaşası (32), Almanca veya Rusça (33), Mufassal Topografya (34), İstikşafat-ı Askeriye (18), Talim Ameliyatı (20).⁵²

Aynı sınıfın başarı sıralamasında Ahmet Tevfik, Selanik 522 toplam notla birinci; İhsan, Cihangir (Sabis) 517 toplam notla ikinci; Süleyman, İzmir 508 notla üçüncüdür. İlk ona giren diğer öğrenciler ve

⁵¹ Bu sınıfa ait **Numara Defteri**'nde isimleri görülen, Faik Efendi Isparta, Müştak Efendi Van, İbrahim Efendi Tunus ve Osman Efendi Sultanahmet çeşitli sebeplerle sınıfı tamamlayamamışlardır. Bu sebeple defterde notları gözükmemektedir. Bu durumda sınıfın gerçek mevcudu otuz sekizdir.

⁵² Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri, No: 26**, s. 2.

toplam notları şu şekildedir: 4. Hayri, Davutpaşa (493), 5. Mustafa Aziz, Kale-i Sultaniye (492), 6. Kemal, Ohri (489), 7. Selim, Çerkes (486), 8. Mustafa Kemal, Selanik (479), 9. Ali, Rumelikavağı (488), 10. Ahmed, Saraçhane (470).⁵³

Mustafa Kemal'in, Akademi ikinci sınıfında öğretime başladığı yıl sınıfın mevcudu 40'a düşmüştür. Bu sayı, ikinci sınıfta hastalık nedeniyle devre kaybeden iki subayın katılması (Asım Efendi Kütahya, Ahmet Efendi Bursa) ve çeşitli nedenlerle ilişiğı kesilen dört subayın (Faruk Efendi Isparta, Müştak Efendi Van, İbrahim Efendi Tunus, Osman Efendi Sultanahmet) ayrılmasıyla oluşmuştur.⁵⁴

İkinci sınıfta Mustafa Kemal'in kırk kişilik sınıf mevcudu içinde toplam 480 puan aldığı görülmektedir ve 6. sıradadır. Dersleri ve notları şu şekildedir: Topçuluk ve Topçu Tabyası (45), Muharebat-ı Meşhure Münakaşası (38), Coğrafya-yı Sevkü'l-Ceyş (45), İstihkamat-ı Cesime (35), Tabiye Tatbikatı (36), Ecnebi Ordu Teşkilatı (43), Tabakatü'l-Arz(39), Fransızca (38), Talim

⁵³ Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri, No: 26**, s. 2. Defterde öğrenciler başarılarına göre sıraya dizilmemişlerdir.

⁵⁴ H. Gök-M. Uyar, a. g. m., s. 9.

Nazariyatı (43), Mübahis-i Riyaziye (45), Almanca veya Rusça (42), İstikşafat-ı Askeriye (16), Talim Ameliyatı (20).⁵⁵

Bu sınıfta ilk ona giren öğrenciler ve toplam notları şu şekildedir: 1. İhsan, Cihangir (511), 2. Ahmet Tevfik, Selanik (501), 3. Sedad, Üsküdar (501), 4. Asım, Kütahya (Gündüz) (494), 5. Mustafa İzzet, Kale-i Sultaniye (487), 6. Mustafa Kemal, Selanik (480), 7. Ahmed Müfit, Kırşehir (Özdeş) (478), 8. Ali Fuat, Salacak (Ceibesoy) (478), 9. Süleyman, İzmir (476), 10. Kemal, Ohri (476).⁵⁶ Mustafa Kemal Kurmay Yüzbaşı

⁵⁵ Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri, No: 26**, s. 52.

⁵⁶ Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri, No: 26**, s. 52. Öğrenciler burada da karışık yazılmış, fakat not toplamlarının sonundaki bir sütuna “yeni sıra” yazılarak başarı durumuna göre numaralandırılmışlardır. F. R. Unat’ın “Atatürk’ün Öğrenim Hayatı...” isimli çalışmasının 5 Numaralı EK’i olarak yayınladığı matbu numara defteri klişesi ile; Kara Harp Okulu tarafından 1981’de hazırlanan “**Atatürk, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Atasına 100. Yıl Anısı**” isimli albümde 17. Sahifede klişesi ve transkripsiyonu verilen “57 Yedinci Erkan-ı Harbiye Namzedleri Şakirdanı”nın notlarını gösteren matbu numara defteri sahifesi, bizim verdiğimiz bu defter ile aynıdır. Mustafa Kemal bu listeye göre, “Elli Yedinci Erkan-ı Harbiye Namzetleri Şakirdanı” arasında 6 sıradadır ve toplam not 535 üzerinden 480 notu vardır. Bu listede “İhsan Efendi, Cihangir (Ali İhsan

olarak yeminini 08 Teşrinievvel 1320 (Hicri: 11 Şaban 1322), Miladi 21 Ekim 1904 Cuma günü eder. **Sabah Gazetesi**, 21 Teşrinievvel 1320 (03 Kasım 1904) günkü nüshasında; Harbiye Okulundaki yemin merasiminde numaraların da okunduğunu ve törende Askeri Okullar Nazırı Zeki Paşa, İkinci Nazır Ferik Rıza Paşa, Harbiye Okulu Müdürü Ferik Servet ve Ders Nazırı Esat Paşaların da hazır bulunduğunu ve Zeki Paşanın yeminleri teker teker yaptırdığını yazar. Bu gazeteye göre yemin edenler şunlardır: “*Bu sene Mekteb-i Harbiye’den yüzbaşılıkla neşet eden Erkan-ı Harp ve namzed ve Baytar efendilerle mülazım-ı evvelikte ikinci seneye terfi eden namzet ve Baytar beşinci sene ve Aşiret Mektebi efendileri.*”⁵⁷

Sabis), 511 not ile birinci sırada görülmektedir. Onu sırasıyla şu öğrenciler takip etmektedir: “2. Ahmet Tevfik, Selanik (501), 3. Sedat, Üsküdar (501), 4. Asım (Gündüz), Kütahya (494), 5. Mustafa İzzet, Kale-i Sultaniye (Çanakkale) (487), 6. Mustafa Kemal, Selanik (480), 7. Ahmed Müfit, Kırşehir (478), 8. Ali Fuat (Cebesoy) Salacak (478), 9. Süleyman Efendi, İzmir (476), 10. Kemal, Ohri (476), 11. Hayri, Davutpaşa (475), 12. Ahmed, Saraçhane (472).

⁵⁷ Ö. S. C., a.,g., e., C.I., s. 318. Coşar’ın yemin tarihini 20 Ekim olarak göstermesi tarih çevirme hatasından kaynaklanmaktadır.

Mustafa Kemal 29 Kanunuevvel 1320, yani 11 Ocak 1905 Çarşamba günü “*Erkan-ı Harbiye Yüzbaşılığı ile mektepten neşet ederek sunuf-u selasede bölük idare ve kumanda etmek üzere atık 5nci Ordu’ya memur buyrulmuştur.*”⁵⁸

57nci Dönem Akademi mezunu toplam 37 kişidir. Bunların 13’ü “*Kurmay*”, 27’si de “*Mümtaz*” olmuşlardır. Mevcut bilgi ve belgelere göre Mustafa Kemal Kurmay olarak Akademiyi bitiren 13 kişi arasında 5nci olmuştur. Dönemin birincisi Ali İhsan Sabis, ikincisi Asım Gündüz, üçüncüsü Ahmet Sedat Doğruer, dördüncüsü Ahmet Tevfik, altıncısı Mehmet Hayri Turhan, yedincisi Mustafa İzzet Yavuzer, sekizincisi Ali Seydi Uğur, dokuzuncusu Ali Fuat Cebesoy’dur. Diğer üç kurmay da sırasıyla şunlardır: Süleyman Şevket Demirhan, Kemal Ohri, M. Şevki (kurmaylığı geri alınmıştır).⁵⁹

⁵⁸ Kara Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi, Atatürk’ün Özlük Dosyası.

⁵⁹ Harp Akademilerinin 142. Yılı, Şeref Dolu Yıllar 1848-1990, s. 41-42. A. F. Cebesoy, a., g., e., s. 87-88. M. Mazlum (İskora), Erkan-ı Harbiye Mektebi (Harp Akademisi) Tarihçesi, İst., 1930, s. 252 vd.

VI. KÜNYE BİLGİLERİ

Mustafa Kemal Atatürk hakkında yapılan biyografi çalışmalarında onun öğrenim hayatı ile ilgili verilen bilgilerin çoğunun yanlış olduğu görülmektedir. Bu yanlışlıklardan Harp Okulu'ndaki dönemi de kurtulamamış, arşiv çalışması yapılmadan genellikle birbirinden aktarmalarla ve Rumi, Hicri tarihleri Miladi tarihlere çevirirken yapılan hatalarla bu yanlışlıklar devam edip gitmiştir. Hatta, bu biyografilerin yanlışlarını düzeltmek iddiası ile ortaya çıkanlardan bazıları da yeni yanlışlara düşmüşlerdir.⁶⁰

Notları, toplam not üzerinden sırası ve derslerle ilgili bilgileri yukarıda verdiğimiz için bir kenara bırakacak olursak, Mustafa Kemal'in diğer künye bilgileri belgelere göre şu şekildedir:

Duhulü: 1 Mart 1315 (13 Mart 1899 Pazartesi). **Apolet Numarası:** 1283. **Diploma Numarası:** 5998. **Üçüncü Sınıfta sınav sonuçlarının ve yeni subayların isimlerinin açıklanması ve öğrencilerin 39 günlük**

⁶⁰ Mesela bakınız: S. Borak, "Atatürk'ün Biyografisinde Yapılan Yanlışlıklar", **Atatürk Araştırma Merkezi D.**, C:I., sayı: 1 (Kasım 1984), s. 277-285. M. Balcıoğlu, "Atatürk'ün Biyografisine Katkı", s. 539-541.

bayram iznine gitmeleri: 22 Teşrinisani 1317 (05 Aralık 1901 Perşembe). **Bayramın Bitişi:** 31 Kanunuevvel 1317 (13 Ocak 1902 Pazartesi). **Diploma töreni ve diplomaların verililişi:** 12 Kanunusani 1317 (25 Ocak 1902 Cumartesi). **Neşeti (Harp Okulu'ndan Çıkışı):** 28 Kanunusani 1317 (10 Şubat 1902 Pazartesi).

Önemli bir yanlışlık konusu da Mustafa Kemal'in "Sicili"dir. Kara Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi'nde bulunan "Özlük Dosyası"nda sicili "**1317-P. 8**", (**1317-Piyade-8**) olarak görülmektedir. Buradaki 1317 Rumi tarihi bazı kaynaklarda 1901, bazı kaynaklarda 1902 olarak çevrilmektedir. Bunun doğrusu **1901**'dir. Okul o dönemde 13 Mart tarihinde eğitim ve öğretime başlamakta, Aralık ayı sonunda da eğitim-öğretim yılı bitmektedir. 1317 Rumi yılı 01 Mart ile 28 Şubat arasında 12 ayı kapsamaktadır. 1317 Rumi yılının toplam 9 ay ve 18 günü yani 14 Mart ile 31 Aralık arası Miladi 1901 yılındadır. 1901 yılının Mart ayında 18 gün, diğer Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül, Ekim, Kasım ve Aralık aylarının tamamı 1317 yılına aittir. 1317 yılının sadece 2 ay ve 13 günü yani, 01 Ocak ile 13 Mart tarihleri arası Miladi 1902 yılındadır. 1902'nin Ocak, Şubat aylarının tamamı ile Mart ayının 13 günü,

Rumi 1317 yılındadır.⁶¹ Bu duruma göre, Mustafa Kemal ve diğer “1315 Duhullü” Harbiyeliler, “1901 Devresi” olmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün **Sicili** de “**1901-Piyade-8**” dir.

Mustafa Kemal’in “sicili” bazı yayınlarda “**Piyade-1474**” olarak verilmektedir.⁶² Bu bilginin en eski kaynağının Muharrem Mazlum (İskora)’un eseri⁶³ olduğu görülmektedir. Bunun Mustafa Kemal’in Akademideki numarası olması muhtemeldir. Özlük dosyası bilgileri, Onun “*subay sicili*”nin “**1317-Piyade-8**” (**1901-Piyade-8**) olduğunu tartışmaya yer bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır.

⁶¹ G. A. Muhtar Paşa, **Takvimü’s-Sinin**, Hazırlayan: Y. Dağlı-H. Pehlivanlı, Ank., 1993, s. 429-436.

⁶² A. F. Cebesoy, a., g., e., s. 38. F. R. Unat, “Atatürk’ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştği Devrin Milli Eğitim Sistemi”, s. 86. Ö. S. Coşar, **Atatürk Ansiklopedisi C:I., (1881-23 Temmuz 1908)**, s. 277.

⁶³ M. Mazlum (İskora), a., g., e., s. 253.

KAYNAKLAR

**Atatürk, Türk Silahlı Kuvvetlerinin
Ata'sına 100.Yıl Anısı**, Ankara, 1981.

BALCIOĞLU, M., "Atatürk'ün Biyografisine
Katkı", **Atatürk Araştırma Merkezi D.**,
C: XIII., sayı: 38 (Temmuz 1997), s. 539-
541.

BORAK, S., **Atatürk ve Edebiyat**, 2. Baskı,
İstanbul, 1998.

BORAK, S., "Atatürk'ün Biyografisinde
Yapılan Yanlışlıklar", **Atatürk Araştırma
Merkezi D.**, **C: I.**, (Kasım 1984), s. 277-
285.

BORAK, S., **Atatürk'ün İstanbul'daki
Çalışmaları (1899-16 Mayıs 1919)**, 2.
Baskı, İstanbul, 1998.

CEBESOY, A. F., **Sınıf Arkadaşım Atatürk,
Okul ve Genç Subaylık Anıları**, İstanbul,
1967.

COŞAR, Ö. S., **Atatürk Ansiklopedisi C: I
(1881-23 Temmuz 1908)**, İstanbul, 1973.

ÇAM, Y., Atatürk'ün Okuduğu Dönemde Askeri Okullar Rüştîye-İdadi-Harbiye (1892-1902), Ankara, 1991.

Takvimü's-sinin, Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Hazırlayan: Y. Dağlı-H. Pehlivanlı, Ankara, 1993.

GÖK, H., Kara Harp Okulu Arşivi Kılavuzu, Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1999, 1-63 s.

GÖK, H.-UYAR, M., "Yeni Bulunan Belgeler Işığında Mustafa Kemal'in Harp Okulu Öğrencilik Dönemine Katkı", **Toplumsal Tarih D.**, Sayı: 78 (Haziran 2000), s. 23-28.

GÖK, H.-UYAR, M., "Yeni Bulunan İki Belgenin Işığında M. Kemal Atatürk'ün Harp Akademisi Öğrencilik Dönemi", **Toplumsal Tarih D.**, Sayı: 71 (Kasım 1999), s. 8-15.

GÜLER, A., "Arşiv Belgelerinin Işığında Askeri Öğrenci Mustafa Kemal'in Notları ve Künye Bilgileri", **Silahlı Kuvvetler D.**, Yıl: 119, Sayı: 363 (Ocak 2000), s. 19-36.

GÜLER, A., Atatürk: Soyu, Ailesi ve Öğrenim Hayatı, Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1999, 1-164 s.

GÜLER, A., "Mustafa Kemal'i Atatürk Yapan Süreçte Aile Çevresi İle İlk ve Orta Öğrenim Yaşantısının Rolü", **Atatürk Haftası Armağanı**, Genelkurmay ATASE. Başkanlığı Yayını, Ankara, 10 Kasım 1998, s. 53-65.

GÜLER, A., **Mustafa Kemal'in Harp Okulu ve Harp Akademisi Öğrenimi**, Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 2000, 1-40 s.

Harp Akademileri'nin 132 Yılı, 1848-1980 Şeref Dolu Yıllar, Hazırlayan: T. Yurdabak, Harp Akademileri Basımevi, İst., 1980

Harp Akademilerinin 142. Yılı Şeref Dolu Yıllar 1848-1990, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1990.

İSKORA, M. M., **Erkan-ı Harbiye Mektebi (Harp Akademisi) Tarihçesi**, İstanbul, 1930.

Kara Harp Okulu Arşivi, **Künye Defteri, No: 21.**

Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri, No: 13.**

Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri, No: 14.**

Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri,**
No: 15-16.

Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri,**
No: 22.

Kara Harp Okulu Arşivi, **Numara Defteri,**
No: 26.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi,
Atatürk'ün Özlük Dosyası.

KURTCEPHE, İ. - BALCIOĞLU, M. **Kara**
Harp Okulu Tarihi, Ankara, 1991

ÖZDEŞ, L. M., "Harbiye'de Gazi Hazretleri
İle Bir Sınıfta Ders", **Vakit Gazetesi,** 30
Ağustos 1934.

UNAT, F. R., "Atatürk'ün Öğrencilik
Hayatına Ait Bazı Notlar", **Devrim**
Gençliği D., sayı:17 (Kasım 1953), s. 10-11.

UNAT, F. R., "Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve
Yetiştği Devrin Milli Eğitim Sistemi",
Türk Tarih Kurumu Atatürk
Konferansları C: I., Ankara, 1964, 71-89.

ÜNAL, T., "Harp Okulu Tarihi ve Mustafa Kemal", **Türk Kültürü D.**, sayı: 25 (Kasım 1964), s. 32-40.

YALMAN, A. E., "Büyük Millet Meclisi Reisi Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Tarihçe-yi Hayatı", **Vakit Gazetesi**, 10 Kanunusani 1338/10 Ocak 1922.

**BELGELER
VE
FOTOĞRAFLAR**